

Araştırma / Original article**Dokuz tip mizaç modeli ile psikobiolojik kişilik modeli ve affektif mizaç modeli arasındaki ilişki****Enver Demirel YILMAZ,¹ Görkem GENÇER,² Özge ÜNAL,³ Alp ÖREK,³ Ömer AYDEMİR,⁴ Erdem DEVECİ,⁵ İsmet KIRPINAR⁶****ÖZET**

Amaç: Bu çalışmanın amacı, yeni bir mizaç modeli olan dokuz tip mizaç modeli (DTMM) ile psikobiolojik kişilik modeli (PKM) ve affektif mizaç modelinin (AMM) kategori ve boyutları arasındaki olası ilişkileri ve birbirlerini yordama derecelerini saptamaktır. **Yöntem:** Çalışmanın örneklemini, yaşamının herhangi bir döneminde psikiyatrik tedavi almamış ve herhangi bir kronik hastalığı bulunmayan 206 sağlıklı gönüllüden oluşmuştur. Veri toplama aracı olarak, DSM-IV için Yapılandırılmış Klinik Görüşme (SCID-I), DSM-III-R Kişilik Bozuklukları için Yapılandırılmış Klinik Görüşme (SCID-II), Mizaç ve Kişilik Ölçeği (MKÖ), Temperament Evaluation of Memphis, Pisa, Paris and San Diego Autoquestionnaire Version (TEMPS-A) ve Dokuz Tip Mizaç Ölçeği (DTMÖ) kullanılmıştır. **Bulgular:** DTM3, DTM8 ve DTM9 mizaç kategorileri dışında tüm DTMÖ kategorileri $r=0.40$ ve üzeri düzeyde çeşitli MKÖ boyutları ile anlamlı korelasyonlar göstermiştir. DTM1, DTM5 ve DTM9 mizaç kategorileri dışında tüm DTMÖ kategorileri ise; $r=0.40$ ve üzeri düzeyde çeşitli TEMPS-A kategorileri ile anlamlı korelasyonlar göstermiştir. Regresyon analizi sonuçlarında ise, DTMÖ kategorileri varyansının MKÖ boyutları ve TEMPS-A kategorileri tarafından %29-63 oranında açıklanabildiği saptanmıştır. **Sonuç:** Araştırma göstermiştir ki, DTMÖ ile psikiyatride yaygın kullanılan iki ölçeğin boyut ve kategorileri arasında çok tutarlı ve anlamlı bağlantılar olsa da, DTMM ile PKM ve AMM arasında kavramsal yaklaşım farklılıkları bulunmakta ve DTMM'nin mizaç kategorileri kendilerine özgü özellikler barındırmaktadır. (*Anadolu Psikiyatri Derg 2015; 16(2):95-103*)

Anahtar sözcükler: Mizaç, karakter, dokuz tip mizaç modeli, psikobiolojik kişilik modeli, affektif mizaç modeli

The relationship between nine types temperament model with psychobiological personality model and affective temperament model**ABSTRACT**

Objective: This study aims to determine Nine Types Temperament Model (NTTM), which is a new temperament model, with Psychobiological Personality Model (PPM) and Affective Temperament Model (ATM) and define the possible relations between categories and dimensions and their degrees of predicting each other. **Methods:** The sample group consists of 206 healthy volunteers who did not receive any psychiatric treatment in their life and do not have any chronic disease. Structured Clinical Interview for DSM-IV (SCID-I), Structured Clinical Interview for DSM-III-R personality disorders (SCID-II), Temperament and Character Inventory (TCI), Temperament Evaluation

¹ Uzm.Dr., ⁵ Yrd.Doç.Dr., ⁶ Prof. Dr., Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri ABD, İstanbul

² Uzm.Dr., Başakşehir Devlet Hastanesi, Psikiyatri, İstanbul

³ Psikolog, İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nöroloji ABD, İstanbul

⁴ Prof.Dr., Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri ABD, Manisa

Yazışma Adresi / Correspondence address:

Prof.Dr. Ömer AYDEMİR, Gelişim Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri ABD, Manisa

E-mail: soaydemir@yahoo.com

Geliş tarihi: 26.02.2014, Kabul tarihi: 19.06.2014, doi: 10.5455/apd.164248

of Memphis, Pisa, Paris and San Diego Autoquestionnaire Version (TEMPS-A) and Nine Type Temperament Scale (NTTS) were used to collect data. **Results:** Except for NTM3, NTM8 and NTM9 temperament categories, all NTTS categories have significant correlation with various TCI dimensions at a level $r=0.40$ and above. Except for NTM1, NTM5 and NTM9 temperament categories, all NTTS categories have significant correlation with various TEMPS-A categories at a level $r=0.40$ and above. According to the results of regression analyses, it is found that TCI dimensions and TEMPS-A categories can explain 29-63% of variance of NTTS temperament categories. **Conclusion:** This study indicates that although there are consistent and significant correlations between dimensions and categories of NTTS and the two scales widely used in psychiatry, there are conceptual differences between NTM, PPM and ATM and temperament categories of NTM have unique features. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2015; 16(2):95-103)

Key words: temperament, character, nine types temperament model, psychobiological personality model, affective temperament model

GİRİŞ

Mizaç, karakter ve kişilik kavramları birçok model tarafından ele alınmıştır. Cloninger, mizaç ve karakteri kişiliğin iki temel bileşeni olarak tanımlayarak psikobiolojik kişilik modelini (PKM) geliştirmiştir.^{1,2} Cloninger'a göre korku, kızgınlık gibi basit emosyonları (korku, kızgınlık vb.) içeren mizaç ile, daha çok olgun bireylerde bulunan ikincil emosyonları (empati, ümit, inanç vb.) içeren karakterin birleşimi kişiliği oluşturmaktadır.³ Cloninger'a göre mizaç ve karakter arasında lineer olmayan, hiyerarşik bir ilişki vardır. Zihinsel süreçleri yöneten karakter ise, duygusal tepkileri içeren mizacı süpervize ederek düzenler.⁴ Cloninger mizacı yenilik arayışı (YA), zarardan kaçınma (ZK), ödül bağımlılığı (ÖB), sebat etme (SE); karakteri kendini yönetme (KY), işbirliği yapma (İY), kendini aşma (KA) olmak üzere yedi boyutta tanımlamıştır: YA, çabuk öfkelenme, engellenmekten kaçınma, dürtüsellik, meraklı olma; ZK, gelecek endişesi, karamsarlık, yabancılardan çekinme; ÖB, aşırı duygusallık, sıcakkanlılık, sosyal duyarlılık, bağlanma, diğerlerinin onayına bağımlılık; SE, dayanıklılık, çalışkanlık, kararlılık, hırslı olma; KY, tercihlerinin sorumluluğunu alma, sorun çözebilme, amaçlılık, kendini kabul etme, gerçekçi olma. İY; empatik, yardımsever, şefkatli, destekleyici, erdemli olma; KA, kendilik kaybı, maneviyatçılık, yaratıcı olma ile ilişkilidir.^{1,2}

Akiskal, affektif mizaç modelinde (AMM) beş kategori tanımlamıştır: Depresif mizaç (DM), hipertimik mizaç (HM), siklotimik mizaç (SM), irritabl mizaç (İM) ve anksiyöz mizaç (AM).^{5,6} DM, çok uyuma, anhedoni, kötümserlik, pasiflik, kararsızlık, şüphelilik; HM, az uyuma, neşelilik, iyimserlik, coşkululuk, övünme, dışa dönüklük, baskılanamama; SM, öznel ve davranışsal görünüm arasında (bitkinlik-canlılık, kötümserlik-iyimserlik, içe dönüklük-dışa dönüklük) ani geçişler; İM, irritabilite, disfori, dürtüsellik, aşırı eleştirme;⁵ AM, beklenti ve durumsal anksiyete-

tenin subliminal sürekliliği, olumsuz bakış ve gergin olma ile ilişkilidir.⁶

Enneagram sisteminin yorumlanması sonucunda geliştirilen dokuz tip mizaç modeli (DTMM) ise, mizaç, karakter ve kişilik arasındaki ilişkiyi yeni bir bakış açısıyla ele almaktadır.⁷⁻¹⁰ DTMM'ye göre, mizaç kişiliğin yapısal temelini oluşturur ve davranışsal, duygusal ve bilişsel işleyişini şekillendirir. Karakter, mizaç özelliklerinin belirginlik, kararlılık ve tutarlılık göstermesidir.¹⁰ Kişilik ise, mizacı oluşturan yapısal ve statik özellikler üzerinden gelişen dinamik bir yapıdır.¹⁰ Bu kavramsal yaklaşım açısından bakıldığında, DTMM'ye göre mizaç, karakter ve kişilik arasında doğrusal bir ilişki vardır. DTMM'de dokuz kategorik mizaç tipi tanımlanmıştır.⁷⁻⁹ Mizaç tiplerinin her biri, o tipi oluşturan ayırıcı özelliklerin (traits) bütününden oluşmaktadır. DTMM'de tanımlanan mizaç tiplerine ait ayırıcı özellikler aşağıda özetlenmiştir. Dokuz Tip Mizaç (DTM): DTM1: Mükemmeliyetçi, idealist, kontrollü, ciddi, ölçülü, titiz, ayrıntıcı, planlayıcı, çalışkan, sebatkar, sorumluluk sahibi, ilkel, disiplinli, kuralcı, gergin, eleştirel.¹⁰ DTM2: İlişki odaklı, sevgi dolu, sıcakkanlı, dışa dönük, duygusal, sempatik, içten, arkadaş canlısı, yardımsever, fedakar, alıngan, sitemkar.⁹ DTM3: Başarı ve kariyer odaklı, imgesine düşkün, hırslı, yarışmacı, hedefine kilitlenen, duygularını görmezden gelen, diplomatik, üretken, pragmatik.^{7,9} DTM4: Özgün, bireysel, sıra dışı, yaratıcı, sanatsal, duyarlı, empatik, içten, romantik, melankolik, incinebilir.⁹ DTM5: Analitik gözlemci, asosyal, içe dönük, soğuk, salt akılcı, nesnel, şüpheli, araştırmacı, soyutlayıcı, paylaşmayan, arşivci.¹⁰ DTM6: Güven ve emniyet odaklı, kontrolcü, obsesif, muhalif, ambivalent, kararsız, kuşkucu, tedbirli, kötümser, endişeli, otoriteye ihtiyaç duyan, ketum.^{9,10} DTM7: Keşfeden, çabuk ilişki kuran, çok hareketli, çok konuşkan, iyimser, muzip, pratik, heyecan arayan, hayalci, kısıtlanmaktan kaçan, dürtüsel, düzensiz, savurgan.^{7,8} DTM8: Hükmedici, önder, girişimci, cömert, kendinden emin, dobra, gran-

diyöz, dayanıklı, otoriter, toleranssız, çabuk parlayan, mücadeleci.¹⁰ DTM9: Çatışmaktan kaçınan, sakin, uyumlu, barışçıl, bütünleşmeci, ağırkanlı, utangaç, esnek, sabırlı, inatçı.^{8,9}

Çalışmamızın amacı, mizaç ve kişiliği normal özellik ve işlevlerinin yanı sıra psikopatolojik belirti ve tanılara yatkınlığı açısından da ele alan DTMM'nin mizaç tipleriyle, PKM ve AMM'deki boyut ve kategoriler arasındaki olası ilişki ve birbirlerini yordama derecelerinin saptanmasıdır. Bu sayede, yeni bir model olan DTMM'nin ortaya koyduğu tipolojinin kavramsal tutarlılığı ve gelecekteki olası klinik çalışmalarda kullanılabilirliği güncel klinik modellerle sınanmış olabilecektir. Bu çalışma, DTMM ile PKM ve AMM arasındaki ilişkileri inceleyen ilk çalışmadır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmamızın etik kurul onayı Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Katılımcılar, Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran tüm hastaların yakınları arasından rastgele seçilen, 18 yaşından büyük, çalışmaya katılmayı kabul eden 224 kişiden oluşmaktadır. Dışlama ölçütleri Gönüllü Onam Formu'nu imzalamamak, daha önce psikiyatrik bozukluk geçirmiş olmak, kronik bedensel bir hastalığı bulunmak, SCID-I ve/veya II sonrasında bir psikopatolojik tanı konmuş olmaktır. Katılımcıların dördü Mizaç ve Karakter Ölçeğinde (MKÖ) bulunan 230. 'Bu anket formunda çok yalan söyledim.' sorusuna evet yanıtı vermesi nedeniyle, dördü ölçek formlarını eksik doldurmaları nedeniyle, yedisi SCID-I uygulaması ile Eksen I (dördü majör depresif bozukluk, ikisi yaygın anksiyete bozukluğu, biri uyum bozukluğu), üçü ise SCID-II uygulaması ile Eksen II (ikisi sınır, biri obsesif kompulsif kişilik bozukluğu) tanısı konarak çalışmadan çıkarılmıştır. Araştırma grubu 206 kişiden oluşmuş olup yaş ortalaması 35.05 ± 10.54 'tür ve grubun %51.0'i (s=105) erkektir. Grubun sosyodemografik özellikleri Tablo1'de gösterilmiştir.

DSM-IV için Yapılandırılmış Klinik Görüşme (SCID-I): Katılımcıların Eksen I patolojilerini dışlamak için kullanılan SCID-I'in Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması Özkürkçügil ve arkadaşları tarafından yapılmıştır.^{11,12}

DSM-III-R Kişilik Bozuklukları için Yapılandırılmış Klinik Görüşme (SCID-II): Katılımcılarda kişilik bozukluğunu dışlamak amacıyla kullanılan

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri

Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Erkek	105	51
Kadın	101	49
Medeni durumu		
Bekar	113	54.9
Evli	93	45.1
Eğitim düzeyi		
İlköğretim	38	18.4
Lise	88	42.7
Üniversite	80	38.8
Çalışma durumu		
Çalışıyor	120	58.3
Çalışmıyor	86	41.8

SCID-II'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Coşkunol ve arkadaşları tarafından yapılmıştır.^{13,14}

Mizaç ve Kişilik Ölçeği (MKÖ): Cloninger ve arkadaşları tarafından geliştirilen MKÖ, 240 maddeden oluşan, 'doğru' veya 'yanlış' şeklinde yanıtlanan bir öz bildirim ölçeğidir.¹⁵ Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Köse ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunda mizaç boyutları için Cronbach alfa katsayısı 0.60-0.85, karakter boyutları için 0.82-0.83 arasındadır.¹⁶

Temperament Evaluation of Memphis, Pisa, Paris and San Diego Autoquestionnaire Version (TEMPS-A): Akiskal ve arkadaşları tarafından geliştirilen TEMPS-A, 110 maddeden oluşan, 'doğru' veya 'yanlış' şeklinde yanıtlanan bir öz bildirim ölçeğidir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Vahip ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun test-tekerrar test güvenilirliği 0.73-0.93 ve Cronbach alfa katsayısı 0.75-0.84 arasındadır.^{17,18}

Dokuz Tip Mizaç Ölçeği (DTMÖ): Yılmaz ve arkadaşları tarafından Türk örneğine uygun olarak geliştirilen DTMÖ, 91 maddeden oluşan, 'evet', 'bazen' ve 'hayır' şeklinde yanıtlanan bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçeğin tümü için Cronbach alfa değeri 0.75, tipler için sırasıyla 0.77, 0.79, 0.68, 0.71, 0.80, 0.74, 0.71, 0.83, 0.77'dir.⁹

Uygulama

Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılara SCID görüşmesi yapma konusunda eğitim almış psikiyatri asistanları, psikologlar ve çalışmanın

yürütücüleri olan EDY, AGG, ED, ÖÜ, AÖ tarafından SCID-I ve II uygulanmış, sırasıyla onam formu ve sosyodemografik form verilmiştir. Ardından, aynı araştırmacılar tarafından DTMÖ, MKÖ ve TEMPS-A ölçekleri, olası bir sıra etkisini gidermek amacıyla uygulama sırası sistematik olarak değiştirilerek katılımcılara verilmiştir.

İstatistiksel analiz

Verilerin analizinde SPSS 16.00 programı kullanılmıştır. DTMÖ'nün kategorileriyle, MKÖ ve TEMPS-A boyut ve kategorileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Bu analizde r değeri için 0.0-0.2 yok, 0.2-0.4 zayıf, 0.4-0.6 orta, 0.6-0.8 iyi, 0.8-1.0 çok iyi derecede korelasyon olarak kabul edilmiştir.¹⁹ Ayrıca, MKÖ boyutları ile AMM kategorilerinin DTMM kategorilerini yordama gücünü sınamak için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Kurulan regresyon modelleri DTMM'nin her bir mizaçı için yinelenerek sınan-

mıştır. Araştırmada $p < 0.05$ istatistiksel açıdan anlamlı olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Korelasyon analizinde DTMM kategorileriyle MKÖ boyutları arasında DTM1 ile SE ($r=0.43$) ve İM ($r=0.15$); DTM2 ile ÖB ($r=0.57$); DTM3 ile SE ($r=0.19$), YA ($r=0.25$), ZK ($r=-0.31$) ve İY ($r=-0.34$); DTM4 ile KY ($r=-0.50$) ve KA ($r=0.53$); DTM5 ile ÖB ($r=-0.44$); DTM6 ile ZK ($r=0.60$) ve KY ($r=-0.51$); DTM7 ile YA ($r=0.57$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde korelasyon saptanmıştır (Tablo 2). DTMM ile TEMPS-A kategorileri arasındaki korelasyon düzeyleri Tablo 2'de verilmiştir ve DTM2 ile AM ($r=0.41$); DTM3 ile HM ($r=0.49$) ve İM ($r=0.37$); DTM4 ile SM ($r=0.52$), İM ($r=0.45$) ve AM ($r=0.42$); DTM6 ile AM ($r=0.64$), SM ($r=0.59$) ve DM ($r=0.55$); DTM7 ile HM ($r=0.63$); DTM8 ile İM ($r=0.61$) ve HM ($r=0.51$) arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde korelasyon bulunmuştur.

Tablo 2. DTMÖ ile MKÖ ve TEMPS-A arasındaki ilişki (Pearson bağıntı testi ile)

	DTMÖ alt ölçekleri								
	DTM1	DTM2	DTM3	DTM4	DTM5	DTM6	DTM7	DTM8	DTM9
MKÖ alt boyutları									
YA	-0.30**	0.28**	0.25**	0.41**	-0.18**	-0.20**	0.57**	0.30**	-0.17*
ÖB	-0.02	0.57**	-0.15*	0.03	-0.44**	0.09	0.20**	-0.02	0.11
SE	0.43**	0.002	0.19**	-0.07	-0.005	-0.06	-0.14*	0.10	-0.05
ZK	0.03	-0.04	-0.31**	0.04	0.26**	0.60**	-0.36**	-0.23**	-0.04
KA	0.04	0.37**	0.12	0.53**	-0.02	0.06	0.40**	0.20**	0.09
İY	0.06	0.35**	-0.34**	-0.17*	-0.33**	-0.20**	-0.07	-0.32**	0.34**
KY	0.12	-0.17*	-0.17*	-0.50**	-0.20**	-0.51**	-0.29**	-0.28**	0.09
TEMPS-A kategorileri									
DM	0.13	0.11	-0.13	0.19**	0.32**	0.55**	-0.16*	-0.03	0.11
SM	0.01	0.37**	0.08	0.52**	0.12	0.59**	0.26**	0.27**	-0.07
HM	0.10	0.35**	0.49**	0.27**	-0.28**	-0.15*	0.63**	0.51**	-0.01
AM	0.18	0.41**	-0.08	0.42**	0.14	0.64**	0.09	0.33**	-0.12
İM	0.15*	0.17*	0.37**	0.45**	0.12	0.29**	0.37**	0.61**	-0.34**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, DTMÖ: Dokuz Tip Mizaç Ölçeği, MKÖ: Mizaç ve Karakter Ölçeği, TEMPS-A: Temperament Evaluation of Memphis, Pisa, Paris and San Diego Autoquestionnaire Version, DTM1-9: Dokuz Tip Mizaç 1-9, YA: Yenilik Arayışı, ÖB: Ödül Bağımlılığı, SE: Sebat Etme, ZK: Zarardan Kaçınma, KA: Kendini Aşma, İY: İşbirliği Yapma, KY: Kendini Yönetme, DM: Depresif Mizaç, SM: Siklotimik Mizaç, HM: Hipertimik Mizaç, AM: Anksiyöz Mizaç, İM: İrritabl Mizaç

MKÖ boyutları ile AMM kategorilerinin yordayıcı ve DTMM kategorilerinin bağımlı değişken olduğu çoklu regresyon analizi sonucunda, DTMM kategorileri varyansının MKÖ boyutları ve TEMPS-A kategorileri tarafından %29-63 oranında açıklanabildiği bulunmuştur (Tablo 3).

TARTIŞMA

Çalışmamızda DTMM tipleriyle PKM ve AMM boyut ve kategorileri arasında çok tutarlı ve anlamlı bağıntılar saptanmıştır. Ancak tartışmaların modeller arasındaki kavramsal yaklaşım farklılıkları göz önüne alınarak değerlendirilmesi

Tablo 3. Çoklu doğrusal regresyon tablosu

Değişken	DTM1	DTM2	DTM3	DTM4	DTM5	DTM6	DTM7	DTM8	DTM9
Sabit	14.67	2.33	24.20	10.96	29.41	20.70	14.22	29.01	18.03
YA	-3.10**	1.45	-1.11	2.41*	-0.79	-1.23	2.43*	-1.11	-1.14
ZK	-0.16	-0.31	-2.24*	0.37	0.29	1.89	-1.22	-3.14**	-0.09
ÖB	0.06	3.43**	-1.52	-2.88**	-3.27**	0.16	-0.15	0.10	-0.87
SE	3.15**	0.89	2.78**	1.11	-0.20	0.40	-1.93	0.10	-0.85
KY	0.23	-0.26	-1.34	-1.33	-1.33	-2.33*	-0.33	-1.23	-1.81
İY	0.93	2.53*	-2.44*	0.25	-0.20	0.17	-0.29	-3.20**	3.30**
KA	0.01	-0.42	0.77	3.60**	1.30	-1.71	1.27	-0.04	0.62
DM	0.73	1.44	1.01	0.69	0.85	0.03	-0.00	0.35	1.90
SM	-0.93	2.26*	0.04	0.85	0.14	3.14**	0.75	0.87	0.58
HM	0.92	1.30	2.43*	0.47	-0.27	0.79	2.41*	1.11	0.74
İM	3.76***	-0.24	0.66	0.94	0.74	-1.84	0.75	3.59**	-3.34**
AM	0.23	1.75	0.41	1.79	-0.37	2.89**	0.84	2.06	-1.04
R2	0.44	0.56	0.47	0.57	0.29	0.63	0.55	0.56	0.41
Düzeltilmiş R2	0.37	0.50	0.40	0.51	0.19	0.58	0.49	0.50	0.32
Standart hata	4.03	3.26	3.00	3.23	4.80	2.95	2.98	3.65	3.78
F	5.84***	9.43***	6.68***	9.64***	3.03**	12.72***	9.16***	9.42***	5.04***

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001, DTMÖ: Dokuz Tip Mizaç Ölçeği, MKÖ: Mizaç ve Karakter Ölçeği, TEMPS-A: Temperament Evaluation of Memphis, Pisa, Paris and San Diego Autoquestionnaire Version, DTM1-9: Dokuz Tip Mizaç1-9, YA: Yenilik Arayışı, ÖB: Ödül Bağımlılığı, SE: Sebât Etme, ZK: Zarardan Kaçınma, KA: Kendini Aşma, İY: İşbirliği Yapma, KY: Kendini Yönetme, DM: Depresif Mizaç, SM: Siklotimik Mizaç, HM: Hipertimik Mizaç, AM: Anksiyöz Mizaç, İM: İrritabl Mizaç

önemlidir: DTMM'ye göre mizaç yapısalılık gösterir ve yaşam boyu değişmez. Karakter ve kişilik de mizaç temelinden gelişir, içsel (cinsiyet, zeka, yaş) ve dışsal (aile, eğitim, kültür) etkenlerin mizaçla etkileşmesinden meydana gelir ve aralarında doğrusal bir ilişki vardır.⁷ PKM'ye göre mizaç yapısalıdır, karakter daha çok öğrenme ve ahlakla ilişkilidir. Mizaç ve karakterin birleşimi kişiliği oluşturur.³ AMM kategorileri ise, DTMM'nin tipleri normalden psikopatolojiye, davranışsal, duygusal ve bilişsel tüm yönleriyle ele almasından farklılık gösterir. Dolayısıyla DTMM ile diğer iki model arasındaki bağıntılara ilişkin tartışmalar bu açıdan değerlendirilmelidir.

DTM1, PKM'deki SE ile pozitif, YA ile negatif bağıntı gösterirken; AMM kategorilerinden İM ile zayıf pozitif bağıntı göstermiştir. Bu bulgular, regresyon analizlerinde de desteklenmiştir. DTM1'in mükemmeliyetçi, disiplinli, amaçlı, çalışkan, kararlı olma özellikleri; SE'nin çalışkanlık, azim, kararlılık, mükemmeliyetçilik özellikleriyle bire bir uyum göstermektedir.^{2,9} Dolayısıyla DTM1'le SE arasında güçlü pozitif bağıntı beklenebilecek bir sonuçtur. DTM1'in tutucu, ölçülü, kontrollü ve yeni deneyimlerden çok bildik yolları tercih etme özellikleriyle YA'nın keşfetmeye açıklık, merak, dürtüsellik ve savurganlık özellikleri, DTM1'le YA arasındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir.^{2,7} DTM1'in, işler istediği kusur-

suzlukta gitmediğinde çabuk gerilip kızması, mükemmelleştirme çabasının aksaklıklar karşısında suçlayıcı ve karamsar düşüncelere yol açması ve öfkenin haklı bir nedene dayandırılıp derhal ifade edilmesi özelliklerine sahip olması ile İM'nin irritabilite, çabuk öfkelenme, disfori, karamsarlık ve aşırı yakınma özellikleri, aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklıyor olabilir.^{5,10} Ancak tüm bu sonuçların dışında DTM1 ile sorumluluk sahibi, amaçlı, becerikli, kendini kabul eden, disiplinli olma özelliklerine sahip KY arasında pozitif ilişki ve yordayıcılık saptanması beklenmedik bir sonuçtur.

DTM2, PKM'deki ÖB, YA, KA, İY ve AMM'deki AM, SM, HM ile pozitif bağıntı göstermiştir. Bunun yanı sıra uygulanan regresyon analizinde ÖB, İY ve SM'nin DTM2'yi yordayabildiği saptanmıştır. DTM2'nin, duygusal, sosyal, sıcakkanlı, içten, ilişkilere aşırı değer verip bağlanma, karşılık bekleme özellikleriyle ÖB'nin aşırı duygusal, sıcakkanlı, içten, sevecen, sosyal duyarlı, bağlanma ve diğerlerinin onayına bağımlılık özellikleriyle bire bir uyum göstermektedir.^{2,9} Dolayısıyla DTM2 ile ÖB arasında güçlü pozitif bağıntı beklenebilecek bir sonuçtur. DTM2'nin dışa dönüklük, konuşkanlık, ilişki ve duygusal heyecan arama özellikleriyle YA'nın dışa dönüklük, keşfetmeye yönelik heyecan arama, çok konuşma özellikleri aralarındaki pozitif bağıntıyı

açıklayabilir.^{7,20} DTM2'nin başkaları için kendi gereksinmelerinden vazgeçebilme, bencillikten uzak paylaşımcı ve verici olma özellikleriyle; KA'nın kendilik kaybı, kişilerarası özdeşim, manevi kabul, elsever özellikleri ve DTM2'nin çevresindekilerin gereksinmelerini çabuk hissetme, sevgi dolu, merhametli ve yardımsever olma özellikleriyle; İY'nin temiz kalpli, yardımsever, şefkatli ve vicdanlı olma özellikleri aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{7,21} DTM2'nin, ilişkilere aşırı yatırım yapan ve odaklanan yapısı, ilişkinin başlangıcında kabul edilme, devamında ise kaybetme endişesi oluşturur.⁷ Ayrıca ilişkilerinde duygusal beklenti ve yargıların doğurduğu oynaklığa bağlı gelişen davranışsal gel-gitler, kontrol etme dürtüleriyle birlikte yaygın bir endişeyi beraberinde getirir.⁷ Akiskal'e göre AM, beklenti ve durumsal anksiyetenin subliminal sürekliliği, gerginlik ve olumsuz bakışla ilişkilidir.⁶ SM ise, öznel ve davranışsal görünümde zıtlıklarla karakterizedir. Örneğin, bitkin-canlı, kötümser-iyimser, düşük-aşırı kendine güven, az-çok konuşma, içe dönme-sınırsız insan arama.⁵ Dolayısıyla DTM2'yle AM ve SM arasında pozitif bağıntı beklenebilecek bir sonuçtur. Aynı zamanda DTM2'nin dışa dönüklük, konuşkanlık, sıcakkanlılık, içtenlik ve ilgi çekmeyi sevme özellikleriyle; HM'nin aşırı konuşkanlık, sıcakkanlılık, dışa dönüklük ve gösterişi sevme özellikleri, aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{8,22}

DTM3 PKM'deki YA, SE ile pozitif, ZK ve İY ile negatif; AMM'deki HM ve İM ile pozitif bağıntı göstermiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ZK, İY, SE ve HM DTM3'ü açıklayabilmektedir. DTM3'ün sosyal, hırslı, enerjik, girişken, pratik, popüler/yeni eğilimleri izleme özelliklerinden dolayı⁸ YA ile pozitif bağıntı bulgulanmış olabilir. SE'yi tanımlayan çalışkanlık, azim, hırs ve gayretli olma özellikleriyle DTM3'ün hırslı, azimli, yarışmacı, çalışkan olma ve negatif duygulara takılmadan çalışmaya odaklanma özelliklerinin oldukça benzer olması aralarındaki pozitif korelasyonu açıklayabilir.^{2,10} ZK endişe, çekingenlik, kötümserlik, yorgunluk ve korkaklık özellikleriyle ilişkilendirilmiştir.²⁰ DTM3'ün, girişkenlik, olumsuzluklara takılmama, enerjik olma ve hedefleri için risk alma özellikleri,⁹ aralarındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir. DTM3'ün özseverlik, duygusal bağlarda zayıflık, ilişkileri çıkarları için bencilce kullanma özellikleri⁹ İY ile aralarındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir. DTM3'ün başarı odaklılık, özgüvenlilik, sosyallik, uzun süre ve çok çalışabilme, ilgi çekecek imge ve popülerite sahibi olmayı amaçlama özellikleri, HM'nin az uyuma, kendine fazla güvenme, gösterişi önem verme, dışa dönüklük ve gay-

Anatolian Journal of Psychiatry 2015; 16:95-103

retlilik özellikleriyle uyumludur.^{7,22} Dolayısıyla DTM3 ile HM arasında pozitif bağıntı görülmesi beklenebilecek bir sonuçtur; ancak DTM3'ün, İM ile bağıntısı ilgisiz bir sonuçtur.

DTM4 PKM'deki YA ve KA ile pozitif, KY ile negatif; AMM'deki SM, İM, AM, HM ile pozitif bağıntı göstermiştir. Çoklu regresyon analizinde YA, ÖB ve KA'nın DTM4'ü yordadığı saptanmıştır. Ancak her ne kadar DTM4'ün duygusal, içten, sıcakkanlı ve sevecen olma özelliklerine sahip ÖB'yi ters yönde yordadığı bulunsada, bu beklenmeyen bir sonuçtur. Bu sonuç, DTM4'ün içe dönük, bireysel, özgün olma özellikleri üzerinden beklenebilir gibi görünüyorsa da, DTM4'ün yoğun duygusal, içten, dost canlısı, duyarlı ve empatik olma özelliklerine sahip olması nedeniyle beklenmemiştir.^{2,10} DTM4'ün özgün, bireysel, duyguların derin ve estetik anlamını keşfetme, tutuculuktan hoşlanmama, sıradanlığa karşı hatta marjinal olma özellikleriyle, YA'nın keşfedici merak, yeniliğe açıklık, özgün ve sıra dışı olma özellikleri aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{7,20} KA maneviyata önem verme, sezgisel, idealist ve bencillikten uzak olma, geleksellikten uzak bir yaratıcılığa sahip olma özellikleriyle ilişkilidir. DTM4'ün özgünlük arayışı, yaratıcılığını tetikler. Aşk aracılığıyla mistik farkındalığa ulaşma çabası, varoluşu sezgisel ve manevi düzlemde algılamayı sağlar. İlişkilerinde empatik, duyarlı ve elsever özellikler sergilemesi, DTM4 ile KA arasındaki güçlü pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{7,21} DTM4'ün somut amaç ve hedeflerden çok soyut algılara duyarlılığı, asilik/fevriyelik, öz denetimde sıkıntı yaşama ve kendisiyle/kimliğiyle uğraşma özellikleri, KY'nin ayrı ayrı değerlendirilmiş amaç ve hedef belirleme, kimlik kargaşasından uzak kendini kabul etme ve öz disipline sahip olma özellikleri, aralarındaki güçlü negatif bağıntıyı açıklayabilir.^{2,7} DTM4 tüm nesnelere, zihinde oluşturduğu duygusal/romantik idealizasyon üzerinden tanımlar. Kimliğini nesne üstü/zihinsel dünyada oluşturma çabası, reel nesne ilişkilerinde sorunlar oluşturabilir. Duygusal bocalamalar ve özdeşleşme sorunları, kimlik sorunlarıyla beraber boşluk duygusu oluşturabilir. Uçlarda yaşantılanan duygular irritabilite, disfori ve öfke nöbetlerine yol açabilir. Aynı zamanda zıt ve dürtüsel eylemlere neden olabilir. Kabul edilmeyi önemseme-önemsememe, tutku-nefret, bağlanma-bağlanamama, ait olamama arasında yaşanılan ambivalans kabul edilme-terk edilme kaygılarını ortaya çıkarabilir. Ayrıca zaman zaman içe dönük zihinsel doyum arayışıyla, dışa dönük doyumsuz nesne ilişkisi arama özelliği de göz önüne alındığında, DTM4'ün affektif algı ve davranış özellikleriyle SM ara-

sında bire bir uyum dikkat çekicidir.⁷ Sayılan tüm bu özelliklerle İM'nin iritabilite, dürtüsellik, disfori, karamsarlık ve aşırı yakınma özellikleri⁵ ve AM ile aralarında pozitif bağlantı görülmesi olası sonuçlardandır. DTM4 ile HM arasındaki zayıf pozitif bağlantı, DTM4'ün yaratıcılığına bağlı uykuya gereksinme azlığı, duygusal heyecan ve içinden geldiği gibi -bazen dürtüsel- olma özellikleriyle ilgili olabilir.⁷

DTM5 PKM'deki ZK ile pozitif, ÖB ve İY ile negatif; AMM'deki DM ile pozitif, HM ile negatif bağlantı göstermiştir. Çoklu regresyon analizinde ÖB'nin DTM5'i yordadığı bulunmuştur. DTM5'in içe dönük, çekingen, asosyal, olumsuz düşünce ve paranoid kurgulamalara yatkınlık özellikleriyle ZK'nın sosyal ketlenme, yabancıardan kaçınma, endişeli, kararsız, karamsar olma ve belirsizlik korkusu özellikleri, DTM5 ile ZK arasındaki pozitif bağlantıyı açıklayabilir.^{8,20} ÖB içtenlik, duygusallık, sıcakkanlık ve bağlanmaya eğilimli olma özellikleri gösterir.² DTM5 ise, içe dönüklük, duygusal açıdan soğukluk ve ilişkilere ilgisizlik özellikleri gösterir.⁹ İY sosyal kabullenicilik, empati, yardımseverlik ve merhametlilik özellikleri gösterirken; DTM5 sosyal kabul ve duyguları önemsememe, empatik ve paylaşımcı olmama özellikleri gösterir.^{9,22} Dolayısıyla DTM5 ile ÖB ve İY'nin zıt özellikleri, aralarındaki negatif bağlantıyı açıklayabilir. DTM5 içe dönük yapıyla, düşünme, analiz etme ve soyutlama yapmaya odaklıdır. Yalnızlıktan hoşlanır, duygusallıktan uzak, soğuk, sessiz ve çekingendir. Olayları dışarıdan gözlemler, verileri karamsar ve şüpheli bir biçimde kurgulama özellikleri gösterir.⁷ DM'deki içe kapanıklık, sessizlik, edilgenlik, psikomotor enerji azlığı, karamsarlık ve şüphelilik özellikleri,²² DTM5 ile DM arasında pozitif bağlantıyı; HM'nin dışa dönüklük, sosyallik, konuşkanlık, sıcakkanlık, iyimserlik özellikleri negatif bağlantıyı açıklayabilir.⁵

DTM6 PKM'deki ZK ile pozitif, KY ile negatif; AMM'deki AM, SM, DM ve İM ile pozitif bağlantı göstermiştir. Uygulanan çoklu regresyon analizinde KY, AM ve SM'nin DTM6'yı yordadığı saptanmıştır. DTM6 emniyet ve güven odaklı, tedbirli, endişeli, karamsar ve kuşkucudur. İlişkilerde mesafesini öncelikle zarar görmeme üzerinden ayarlayan DTM6'nın, ZK ile bire bir örtüştüğü söylenebilir.^{8,9} Dolayısıyla DTM6 ve ZK arasında güçlü pozitif bağlantı beklenebilecek bir sonuçtur. DTM6, endişeden uzak zihinsel bir doyum için kendisine güven odağı ve dayanak olabilecek bir otorite figürüne gereksinime duyar. Böylelikle nesne ilişkilerinde bağımlı ve onay bekler hale gelir.⁷ Bağımlılık paterni ve bireysel-

likten çok grup içinde var olmaya önem verme, kararsızlık ve yönlendirilebilir olma özellikleri KY ile negatif bağlantısını açıklayabilir.⁷ DTM6 kendini olası en kötü sonuca hazırlama, şüphelilik, aşırı tedbirli-kontrolcü olma ve özgüven sorunu yaşama özelliklerine sahiptir. Gelecek ve güvenlik endişesi karamsarlığa neden olurken, süreçleri kontrol etme çabası gerginlik, huzursuzluk, tepkisel tutumlar, karar verememe ve ambivalansa yol açabilir.⁹ DTMM tipleri içinde en belirgin anksiyete potansiyeli taşıyan DTM6, kaygılarla tetiklenen depresyonu, yoğun düşünceliği ve birbirine zıt duygu ve eylemleri sıkça yaşayabilme özellikleri gösterebilir. Dolayısıyla DTM6'nın AM, SM, DM ile güçlü ve İM ile güçlü olmayan pozitif bağlantısı beklenebilir bir sonuçtur.

DTM7 PKM'deki YA, KA ile pozitif, ZK ve KY ile negatif; AMM'deki HM, SM ve İM ile pozitif bağlantı göstermiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçları YA ve HM'nin DTM7'yi yordadığını göstermektedir. DTM7 yeniliğe açıklık, keşfetme merakı, dışa dönüklük ve hareketliliğin en fazla görüldüğü tiptir. Tekdüzelikten çabuk sıkılma, haz odaklılık ve yenilikçiliğin fazla olması DTM7'yi dürtüsel, maymun iştahlı ve istikrarsız kılabilir.⁸ DTM7'nin özellikleriyle YA'nın yenilik ve keşiflere açıklık, meraklılık, coşkulu, çabuk sıkılma, dürtüsellik ve savurganlık özellikleri bire bir örtüşür.²⁰ Aynı zamanda ZK'nın aksine girişken, enerjik ve iyimserdir.⁸ Bu nedenle YA ile güçlü pozitif, ZK ile negatif bağlantı beklenen bir sonuçtur. DTM7 sorumluluktan kaçma, odaklanma, amaç edinme ve öz disiplin konularında sorun yaşayabilme, tutarsız ve dürtüsel davranabilme özellikleri gösterirken; KY, kendi sorumluluğunu alma, sorunlardan kaçmama, amaçlı ve disiplinli olma özellikleriyle ilişkilidir.^{2,7} Dolayısıyla DTM7 ile KY arasındaki negatif bağlantı beklenebilecek bir sonuçtur. Ancak bireyselliğe önem verme, haz odaklı, materyalist ve bencil olma özellikleri gösterebilen DTM7'nin KA ile pozitif bağlantısı beklenmeyecek bir bulgudur. Bu sonuç, katılımcıların Türk kültürünün etkisinin yanı sıra, aşırı iyimserlikleriyle de ilgili olabilir. DTM7'nin dışa dönük, hareketli, coşkulu, neşeli, konuşkan, iyimser ve dürtüsel olma özelliklerinin; HM'nin neşeli, aşırı iyimser, sıcakkanlı, dışa dönük, konuşkan olma özellikleriyle bire bir örtüştüğü söylenebilir.^{7,22} Dolayısıyla güçlü pozitif bağlantı beklenebilecek bir sonuçtur. Bunun yanında DTM7'nin yerinde duramama, dürtüsellik ve engellenmeye karşı çok çabuk sinirlenme özellikleriyle; İM'nin iritabilite, çabuk öfkelenme, dürtüsellik, disfori özellikleri SM'nin dürtüsel tutarsızlık, ambivalan davranış ve tutumlar şek-

linde gözlenen özellikleri, aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{5,7}

DTM8 PKM'deki YA ile pozitif, İY, KY ve ZK ile negatif; AMM'deki İM, HM, AM ve SM ile pozitif bağıntı göstermiştir. Uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre İY, ZK ve İM'nin DTM8'i yordadığı saptanmıştır. DTM8'in enerjiklik, girişkenlik, cesur olma, risk alma ve çabuk sinirlenme özellikleriyle; YA'nın yenilikçilik, dürtüsellik, risk alma ve iritabilite özellikleri ve ZK'nin çekingenlik, korkaklık ve sosyal ketlenme özellikleri; YA ile pozitif, ZK ile negatif bağıntıyı açıklayabilir.^{5,9} DTM8'in grandiyöz, benmerkezci, sert ve bu nedenle başkalarının duygularına duyarlı olma özellikleriyle; İY'nin empati, sosyal kabullenme ve acıma özellikleri, aralarındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir.^{7,21} DTM8 bireysel otonomi ve sorumlulukları yerine getirmeye duyarlılık ve sorun çözme konusunda başarılı olma özellikleri gösterse de, DTMÖ'deki bazı DTM8 maddelerinin sertlik, çabuk öfkelenme, müdahalecilik ve otoriterlik gibi daha çok dürtüsel/irritabl özelliklerle ilgili olması, KY ile aralarındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir.⁷ DTM8'in hükmedici, müdahaleci, irritabl, dürtüsel ve tez canlı özelliklerinin, Akiskal'in İM kategorisiyle bire bir örtüştüğü söylenebilir.^{5,7,8} Aynı zamanda grandiyöz, engellenmekten hoşlanmama, dışa dönüklük, dayanıklılık ve mücadeleci olma özellikleri de HM ile örtüşür.⁹ Dolayısıyla aralarındaki güçlü pozitif bağıntı beklenebilecek bir sonuçtur. Ancak AM ve SM ile saptanan güçlü olmayan

bağıntılar, DTM8'in yapısal özellikleriyle ilgili olmaktan çok durumsal davranış ve tutumlarla ilgili olabilir.

DTM9 PKM'deki İY ile pozitif, AMM'deki İM ile negatif bağıntı göstermiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçları bu bulguları desteklemektedir. DTM9 barışçıl, mülayim, uyumlu, esnek olma ve sosyal kabulü önemseme özellikleri İY ile aralarındaki pozitif bağıntıyı açıklayabilir.^{7,9,21} DTM9'un sakin, barışçıl, ağırkanlı, yumuşak başlı ve utangaç olma özellikleri İM ile aralarındaki negatif bağıntıyı açıklayabilir.^{5,8}

Sonuçta DTMM ile PKM ve AMM boyut ve kategorileri arasında anlamlı bağıntılar saptanmış olsa da, DTMM'nin mizaç kategorileri, mizaç kategorilerini oluşturan ayırıcı özellikler bakımından kendine özgü özellikler barındırmaktadır.

Örneklem grubunun hasta yakınlarından oluşması ve sonuçların yalnız hasta yakınlarına genellenebilmesi çalışmanın bir sınırlılığıdır. Toplum daha iyi temsil edebilecek geniş ölçekli bir örneklem grubuyla yapılacak çalışmalardan elde edilecek veriler, DTMM'nin ortaya koyduğu mizaç tiplerinin, AMM ve PKM boyut ve kategorilerinden fark ve benzerliklerinin kanıta dayalı verilerle desteklenmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu modellerin çeşitli hastalık tanılarıyla birlikte değerlendirilmesi gerek mizaç perspektifli etioloji, gerekse yeni tanı ve tedavi yaklaşımlarının ortaya konmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

1. Cloninger CR. A systematic method for clinical description and classification of personality variants. *Arch Gen Psychiatry* 1987; 44:573-588.
2. Cloninger CR, Svrakic DM, Przybeck TR. A psychobiological model of temperament and character. *Arch Gen Psychiatry* 1993; 50:975-90.
3. Svrakic DM, Cloninger CR. Kişilik bozuklukları. *BJ Sadock, VA Sadock (Eds.), H Aydın, A Bozkurt (Çev. Eds.), Kaplan & Sadock's Psikiyatri El Kitabı, Ankara: Güneş Kitabevi, 2007, s.2063-2105.*
4. Hansenne M, Delhez M, Cloninger CR. Psychometric Properties of the Temperament and Character Inventory-Revised (TCI-R) in a Belgian Sample. *Journal of Personality Assessment* 2005; 85:40-49.
5. Akiskal HS, Mallya G. Criteria for the soft bipolar spectrum: treatment implications. *Psychopharmacol Bull* 1987; 23:68-73.
6. Akiskal HS. Toward a definition of generalized anxiety disorder as an anxious temperament type. *Acta Psychiatr. Scand* 1998; 98:66-73.
7. Yılmaz ED. Çocuklarda Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne Göre Kişilik ve Karakter Gelişimi. *İstanbul: Hayat Yayınları, 2010.*
8. Yılmaz ED, Gençer AG, Aydemir Ö. Tarihsel bir sistemin yeni bir mizaç modeline evrimi: Dokuz Tip Mizaç Modeli. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2011; 12:165-166.
9. Yılmaz ED, Gençer AG, Aydemir Ö, Yılmaz A, Kesebir S, Ünal Ö, et al. Validity and Reliability of Nine Types Temperament Scale. *Education and Science* 2014; 39:115-137.
10. Yılmaz ED, Gençer AG, Aydemir Ö, Ünal Ö. Enneagram'dan Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne: Bir Öneri. *Eğitim ve Bilim* 2014; 39:396-417.
11. First MB, Spitzer RL, Gibbon M. *Structured Clinical Interview for DSM-IV Clinical Version (SCID-I/CV)*. Washington, DC: American Psychiatric Press, 1997.

12. Özkürkçügil A, Aydemir Ö, Yıldız M, Danacı E, Köroğlu E. DSM-IV eksen I bozuklukları için yapılandırılmış klinik görüşmenin Türkçe'ye uyarlanması ve güvenilirlik çalışması. *İlaç ve Tedavi Dergisi* 1999; 12:233-236.
13. Spitzer RL, Williams J. *Structured Clinical Interview for DSM-III-R Personality Disorders (SCID-II)*. New York Biometrics Research Department. New York State Psychiatric Institute, 1985.
14. Coşkunol H, Bağdıken İ, Sorias S, Saygılı R. SCID-II (Türkçe Versiyonu) görüşmesinin kişilik bozukluklarındaki güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi* 1994; 9:26-29.
15. Cloninger CR, Przybeck TR, Svrakic DM, Wetzel RD. *The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide to Its Development and Use*. USA, Center for Psychobiology of Personality, 1994.
16. Köse S, Sayar K, Ak İ, Aydın N, Kalelioğlu Ü, Kırpınar İ, ve ark. Mizaç ve karakter envanteri (Türkçe TCI): geçerlik, güvenilirliği ve faktör yapısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* 2004; 14:107-131.
17. Akiskal HS, Akiskal KK, Haykal RF, Manning JS, Connor PD. TEMPS-A: progress towards validation of a self-rated clinical version of the Temperament Evaluation of the Memphis, Pisa, Paris, and San Diego Autoquestionnaire. *J Affect Disord* 2005; 85:3-16.
18. Vahip S, Kesebir S, Alkan M, Yazıcı O, Akiskal KK, Akiskal HS. Affective temperaments in clinically-well subjects in Turkey: initial psychometric data on the TEMPS-A. *J Affect Disord* 2005; 85:113-125.
19. Hayran M, Özdemir O. *Bilgisayar İstatistik ve Tıp*. Ankara: HYB Yayıncılık, 1994.
20. Köse S. A psychobiological model of temperament and character: TCI. *New Symp* 2003; 4:86-97.
21. Cloninger CR, Svrakic DM. Integrative psychobiological approach to psychiatric assessment and treatment. *Psychiatry* 1997; 60:120-141.
22. Akiskal HS, Akiskal K. Cyclothymic, hyperthymic and depressive temperaments as subaffective variants of mood disorders. A Tasman, MB Riba (Eds.), *Annual Review*, vol. 11. Washington, DC: American Psychiatric Press, 1992.